
MEMORIILE LUI KARL HELFFERICH DESPRE ROMÂNIA ÎN ANII MARELUI RĂZBOI

Sorin CRISTESCU*

Cuvinte cheie: *declarație de război, tratat de pace, diplomație, negocieri, Oberste Heeresleitung.*

Keywords: *war declaration, peace treaty, diplomacy, negotiations, Oberste Heeresleitung.*

Abstract

Memoirs of one of the protagonists of the Great War, Karl Helfferich, who described the moment of Romania's entry in the war on side of the Entente, and also the negotiations of the peace treaty of Bucharest 7th May 1918 throw a light on the antagonism inside the alliance of Central Powers, on the hegemony of the leaders of the German Army upon the political leadership and explain the discredit suffered by the German diplomacy in this context.

Dintre lucrările de memorialistică germană privind Primul Război Mondial, lucrarea de sinteză a lui Karl Helfferich¹ *Der Weltkrieg* - Marele Război (trei volume) scrisă la scurt timp după evenimente, în 1919, oferă o serie de aspecte scrise „la cald”, pe care nu le vom reîntâlni în lucrările scrise la două trei decenii de la evenimente. Autorul consacră un spațiu amplu momentului intrării în război a României de partea puterilor Antantei, 27 august (stil nou) 1916, și prezintă importanța remarcabilă pe care a avut-o acest eveniment în destinele Germaniei și în evoluția operațiunilor războiului:

„Între timp lucrurile s-au tensionat și mai mult. Din a doua jumătate a lui august 1916 veștile primite de la București păreau neclare și contradictorii; dar judecând în contextul situației generale mi-am dat seama din ceea ce știam că România este gata să pornească la luptă împotriva noastră. În aprecierea mea care se accentuase de mai multă vreme când am văzut ce repede au fost transportate cerealele pe care le cumpărase Germania, nu m-am lăsat păcălit nici de asigurările mincinoase ale premierului Brătianu și nici de cele ale regelui său. Când în seara zilei de 27 august, era duminică, cam pe la orele 11, cancelarul² mi-a spus la telefon, în franceză, pentru că lucrurile care nu

*Dr., cercetător, Institutul de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București.

¹ Karl Helfferich (1872 - 1924) om politic german, secretar de Stat la Finanțe (21 ianuarie 1915 - 22 mai 1916), secretar de Stat la Interne (22 mai 1916 - 23 octombrie 1917) în aceeași ultimă perioadă, (de fapt până la 9 noiembrie 1917) a îndeplinit și funcția de vice - cancelar în vremea cancelarilor Theobald von Bethmann - Hollweg, Georg Michaelis și Georg von Hertling. A participat la elaborarea tratatelor de Pace de la Brest - Litovsk și București. A murit într-un accident de cale ferată. Memorialist.

² Theobald von Bethmann Hollweg (1856 - 1921) om politic german, cancelar al Imperiului (14 iulie 1909 - 13 iulie 1917) a jucat un rol major în declanșarea Primului Război Mondial făcând jocul generalilor germani care au cerut declanșarea războiului în iulie 1914 argumentând „mai bine acum decât mai târziu”.

trebuiau auzite de oricine de discutăm în franceză: „*L'Italie nous a déclaré la guerre*”³, am răspuns: „*Et la Roumanie suivra sur-le-champ*.” [Italia ne-a declarat război... Și România va urma imediat.]

La Ministerul de Externe încă mai aveau îndoieli. Seara, după ora 11, cancelarul mi-a comunicat că declarația de război a României a fost înmănată celor de la Viena. Având în vedere situația gravă de pe toate fronturile, cancelarul a primit vestea ca o pe o grea lovitură. Sigur că nu ne rămânea altă opțiune decât ca la declarați a de război a României către Austro - Ungaria să răspundem declarând și noi imediat război României. Încă din cursul nopții s-a telegrafiat [acest lucru] către toate guvernele federale. Eu am propus să se ia imediat legătura cu liderii de partide pentru a anunța [vestea] în *Reichstag*⁴. Față de liderii de partide existau temeri dacă vor ajunge la consens și nu cumva declarația de noastră de război către România să fie respinsă.

Telegrama primită de la Marele Cartier General privind posibilitățile de ripostă a atacului românesc despre care se vorbea se săptămâni și luni de zile, nu suna deloc încurajator. Se dispunea doar de puține trupe de infanterie, iar de artilerie aproape deloc! Nici cei de la Pleß⁵ noch și nici cei de la Teschen⁶ nu păreau să creadă că românii vor lovi până la urmă. Bulgarii erau încheștați încă de la 20 august într-o ofensivă împotriva armatei Antantei de la Salonic⁷. În ce măsură și în cât timp vor putea fi trimise trupe de ale lor la luptă împotriva României nu se știa cu certitudine. Din fericire ofensiva pornită de ruși în iunie⁸ pe frontul din Galiția și Volhinia își irosise forța ofensivă din cauza pierderilor grele suferite. Dacă atacul României s-ar fi produs cu câteva săptămâni mai devreme, în momentul în care frontul austro - ungar era grav zdruncinat, categoric nimic nu ar mai fi putut opri catastrofa.

Declarația de război a României și situația gravă creată prin acest demers l-au determinat pe împărat să-l cheme la Pless pe feldmareșalul Hindenburg⁹. Generalul

³ Italia declarase război Austro - Ungariei la 23 mai 1915, dar Germaniei i-a declarat război la 27 August 1916.

⁴ Denumirea parlamentului german.

⁵ Sediul Înaltului Comandament al armatelor germane.

⁶ Sediul Înaltului Comandament al armatelor austro - ungare.

⁷ La începutul lui octombrie 1915, înainte de intrarea efectivă a Bulgariei în război de partea Puterilor Centrale și în condițiile eșecului încercării anglo - franceze de a porni o operațiune de la Galipolli asupra Constantinopolului, trupe ale Antantei au debarcat la Salonic fără consimțământul regelui Greciei, doar cu acordul premierului Venizelos. Ele au format așa-numita armată a condusă de generalul Maurice Sarrail, lipsită însă de forță ofensivă. În convenția militară încheiată de România cu Antanta la 4/17 august se prevăzuse o ofensivă a armatei lui Sarrail asupra bulgarilor, dar la 20 august bulgarii au fost cei care au atacat trupele antantei care au făcut față cu greu atacului bulgar.

⁸ Este vorba de așa-numita ofensivă a generalului A.A. Brusilov (4 iunie - 20 septembrie 1916) de care rușii și Antanta își legau speranța că va străpunge peste Carpați. Cu toate că rușii au provocat pierderi grele inamicului, scoțând din luptă 1,5 milioane soldați austro-ungari și 350.000 de soldați germani, dintre care 400.000 prizonieri capturați, faptul că și ei au pierdut 500.000 de oameni nu le-a mai permis să-și atingă obiectivul. Din aceste memorii germane se vede clar că liderii Rusiei au acceptat revendicările teritoriale ale României, înscrise în convenția politică de la 4/17 august 1916, doar în condițiile în care ofensiva lui Brusilov se considera deja *eșuată*.

⁹ Paul von Hindenburg (1847 - 1934), celebru feldmareșal german, chemat la conducerea armatelor germane de pe frontul est după străpungerea lui de către ruși în august 1914. Victoriile reputate atunci la Tannenberg și Lacurile Mazuriene în care rolul decizional revenise de fapt mai tânărului său adjunct, generalul Ludendorff (1865 - 1937), au salvat situația și au creat mitul genialității celor doi generali care va

Falkenhayn¹⁰ a protestat împotriva acestui demers făcut fără consultarea sa, la care Împăratul i-a pus în vedere să-și dea demisia. Când cancelarul a sosit la Marele Cartier General în după amiaza zilei de 29 august numirea lui Hindenburg ca șef al Marelui Stat Major al armatelor și a lui Ludendorff ca adjunct era deja un fapt împlinit¹¹.

Și eu am plecat la Pleß împreună cu secretarul de Stat von Jagow¹², la 30 august 1916. Deși nu se cunoștea care va fi atitudinea Bulgariei¹³ față de noua situație – Bulgaria va declara război României abia la 1 septembrie - am găsit acolo o stare de spirit încrezătoare. Patru divizii germane porniseră deja de pe frontul de vest spre Transilvania, întăriri suplimentare se aflau în pregătire¹⁴. S-a hotărât că mai întâi trebuie să se lase românilor mână liberă, apoi însă vor fi loviți cu forțe reunite. Calmul de nezdruncinat al lui Hindenburg și înțelegerea precisă și rapidă a lui Ludendorff au pecetluit această discuție. Am părăsit Pleß cu un sentiment de liniște și de ușurare.

Românii au pătruns adânc în Transilvania, fără să întâlnească aproape deloc rezistență. În vest, englezii și francezii și-au reluat atacurile pe Somme cu o înverșunare care a depășit tot ceea ce văzuse până atunci pentru a ne împiedica să luăm de acolo trupe pe care să le trimitem în România. Dar cu toate că până la mijlocul lui septembrie pătrunseseră până dincolo de șoseaua Bapaume - Péronne, Hindenburg și Ludendorff, care între timp se duseseră la fața locului ca să se convingă cum stau lucrurile, nu s-au lăsat abătuți din planurile lor pentru campania din România. În vreme ce românii pătrundeau în Ungaria¹⁵, prima lovitură li s-a aplicat acolo unde se așteptau ei mai puțin: între Dunăre și Marea Neagră, în Dobrogea și au fost aruncați dincolo de valul lui

dura pe tot timpul războiului și pe durata vieții lor. În 1925, fără să fi avut partid politic, Hindenburg a fost ales președinte al Germaniei, iar în 1932 a fost reales, învingându-l în alegeri pe Adolf Hitler. La 30 ianuarie 1933, președintele Hindenburg a semnat însă decretul de numire a lui Hitler în funcția de cancelar (prim - ministru) ceea ce a marcat sfârșitul regimului Republicii de la Weimar.

¹⁰ Erich von Falkenhayn (1861 - 1922) general german, a fost șeful Marelui Stat Major al armatelor germane la 14 septembrie 1914 până la 29 august 1916. Numit la comanda Armatei a 9-a germane la 6 septembrie 1916, a jucat un rol major în victoriile obținute de trupele Puterilor Centrale asupra României până în ianuarie 1917. De la 5 iunie 1917 a fost numit la conducerea trupelor germano - otomane din Palestina și apoi, de la 4 martie 1918, la conducerea Armatei a 10 germane din Rusia.

¹¹ Un gest consecințe dramatice, acceptat cu lacrimi de către împăratul Wilhelm al II-lea care a înțeles că din acel moment conducere destinelor Germaniei va trece definitiv în mâna celor doi generali, dar era singura soluție posibilă deoarece doar ei aveau autoritatea necesară să ia din trupele care luptau la Verdun și la Somme și în Rusia, și a le trimite împotriva României. Deciziile luate de cei doi generali, războiul submarin nelimitat la 31 ianuarie 1917, apoi transportarea lui Lenin din Elveția în Rusia (martie - aprilie 1917), respingerea celor „14 puncte” formulate de președintele Wilson la 8 ianuarie 1918 ca bază pentru încheierea păcii și ofensivele de pe frontul de vest (21 martie - 17 iulie 1918) au dus la dezastrul Puterilor Centrale și al Germaniei în toamna lui 1918. După armistițiul de la 11 noiembrie 1918 Ludendorff a promovat legenda trădării armatei de germane de către liderii politici socialiști „legenda loviturii de pumnal în spate”, ulterior prin intermediul lui Adolf Hitler, iar Hindenburg, ajuns președinte al Germaniei în 1925, reales în noiembrie 1932, dar care a sfârșit prin a-l numi cancelar pe Hitler la 30 ianuarie 1933.

¹² Gottlieb von Jagow (1863 - 1935), om politic german, ministru de Externe (11 ianuarie 1913 - 22 noiembrie 1916).

¹³ Bulgaria încheiase un tratat de alianță cu Puterile Centrale la Pless la 6 septembrie 1915.

¹⁴ În total 43 de divizii ale Puterilor Centrale vor fi luate de pe frontul de vest și de est pentru a fi trimise împotriva României, în vreme ce alte 13 divizii au venit de pe frontul de sud. Afirmatia îi aparține generalului Constantin Prezan, formulată în ziarul *Neamul Românesc* din 10 [23] Iunie 1918. De o victorie germană la Verdun sau pe Somme nu a mai putut fi vorba.

¹⁵ De fapt în Transilvania.

Traian¹⁶. Spre sfârșitul lui septembrie concentrarea noastră în Ungaria [Transilvania] se încheiase. La 29 septembrie, românii au fost bătuți la Sibiu, la 8 octombrie a fost recucerit Brașovul și în următoarele săptămâni românii au fost împinși pe frontiera Carpaților. Operațiunile din Dobrogea la care în afară de trupe bulgare și germane au participat și trupe turcești, și-au aflat încoronarea în cucerirea portului Constanța, la 23 octombrie, și trecerea Dunării la Cernavoda, la 25 octombrie. Încă din acel moment campania din România era pierdută, iar Alianților le-a fost luat din mână atutul care credeau ei că va aduce deznodământul războiului.

În prima jumătate a lui noiembrie, trupele germane și austro-ungare au cucerit trecătorile Carpaților și au pătruns în Valahia. La 25 noiembrie, trupele germane și bulgare au realizat trecerea Dunării dinspre sud¹⁷. Într-o bătălie de trei zile pe râul Argeș¹⁸, ambele armate au atacat armata română dinspre nord, vest și sud și i-au provocat o înfrângere categorică. Ca fruct al victoriei capitala țării a căzut la 6 decembrie 1916 în mâinile trupelor Puterilor Centrale. A fost nevoie de mai puțin de trei luni pentru a învinge România și a restabili situația¹⁹. La fel și atacurile înverșunate executate de armata Antantei de la Salonic în prima jumătate a lui noiembrie 1916 nu au reușit să schimbe destinul României, la fel de puțin ca și atacurile Alianților care au continuat în vest, pe râul Somme.

Războiul ajunsese într-un moment dramatic care ar fi trebuit să-i silească și pe prieteni și pe dușmani să se gândească înainte de a porni noi lupte dacă nu cumva există o posibilitate ca popoarele greu încercate să fie smulse din marea de sânge și lacrimi și îndreptate spre pacea mult dorită.²⁰

Autorul continuă arătând că după ceea ce se considera victoria de la București, de la 6 decembrie 1916, câteva zile mai târziu, Germania a făcut o propunere de pace puterilor Antantei care însă a fost respinsă din cauza poftelor imperialiste ale Antantei; în realitate era vorba de faptul că oferta de pace germană nu conținea nimic concret.

Relatarea lui Helfferich ne oferă câteva date esențiale care arată cât de importantă a fost intrarea României în război de partea puterilor Antantei. În primul rând impactul declarației de război a declanșat o criză la nivelul conducerii care nu a putut fi rezolvată rapid decât prin aducerea în fruntea armatei a celor doi generali care se bucurau de încrederea opiniei publice germane: feldmareșalul Hindenburg și generalul Ludendorff, împotriva sentimentelor împăratului Wilhelm al II-lea și cu toate

¹⁶ În realitate prima lovitură a fost cea dată de trupele bulgaro - germane la Turtucaia (19 august/1 septembrie - 23 august/6 septembrie 1916) provocând pierderi grele armatei române, a urmat apoi ofensiva în Dobrogea, când portul Constanța a căzut la 10/23 octombrie 1916 și apoi a urmat străpungerea frontului din valea Jiului la 1/14 noiembrie, căderea Craiovei la 8/21 noiembrie și a Bucureștilor la 23 noiembrie/6 decembrie 1916.

¹⁷ La Șiștov - Zimnicea.

¹⁸ Bătălia de pe Argeș a avut loc între 18 noiembrie/1 decembrie - 23 noiembrie/3 decembrie 1916 și se conturase la început ca un succes al armatelor române.

¹⁹ În realitate Bucureștiul a căzut în a suta zi de campanie, iar la începutul lui ianuarie 1917 au căzut și Focșanii în mâna trupelor Puterilor Centrale, dar acesta nu a însemnat o victorie decât pentru presa germană pentru că frontul s-a stabilizat cu ajutorul trupelor ruse pe linia Nămolosa - Galați, iar luptele au aveau să se reia în vara lui 1917.

²⁰ Karl Helfferich, *Der Grosse Krieg*, Ullstein, Berlin, 1919, vol. 2, pp. 104 - 109.

consecințele colosale care vor decurge de aici pentru Europa în următorii 15 ani și care au modificat radical situația politică.

Apoi am văzut consecința militară: luarea de trupe germane din înclășările cele mai sângeroase, încă nedecise, Verdun și Somme, pentru fi trimise în România, germanii renunțând la încercarea de a mai obține victoria în vreuna din cele două celebre confruntări și trecând la defensivă în ambele zone.

Cu toate acestea nu putem decât să regretăm că obiectivul memorialist Helfferich nu ne spune din păcate mai nimic despre impactul pe care trebuie să-l fi avut asupra opiniei publice germane confruntările din vara anului 1917 de la Mărăști, Mărășești și Oituz, alăturându-se poziției false a istoriografiei și memorialisticii germane care a încercat multă vreme să ne convingă de faptul că războiul din România s-ar fi încheiat odată cu cucerirea Bucureștilor.

Helfferich este însă interesant pentru faptul că el completează o lacună din amintirile altui memorialist mai puțin cunoscut, Richard von Kühlmann²¹. Acesta pleacă la Berlin pe durata vacanței de paște începând cu ziua de 30 martie dar șederea sa se va prelungi până la 28 aprilie 1918 când se vor relua negocierile păcii de la București²².

Pentru a înțelege însă ce s-a petrecut la Berlin în perioada 28 martie - 28 aprilie 1918, răstimpul în care liderii diplomatici german și austro-ungar au avut un fel de vacanță de Paște prelungită putem recurge la memoriile lui Karl Helfferich. Acolo există un capitol întreg consacrat păcii de la București pe care îl reproducem integral aici²³:

Karl Helfferich (1872 - 1924)

²¹ Richard von Kühlmann (1873 - 1948), om politic german, secretar de Stat la Externe (6 august 1917 - 9 iulie 1918) a semnat pacea de la București de la 7 mai 1918 în calitate de șef al diplomației germane. Toate datele din acest studiu sunt date pe stilul nou. Amintirile sale intitulate *Erinnerungen*, au fost publicate postum, la Heidelberg, în 1948.

²² Kühlmann, *op. cit.*, pp. 487 - 491.

²³ *Der Friede von Bukarest*, în *Der Grosse Krieg*, vol. 3, pp. 298 - 316.

„DI von Kühlmann și contele Czernin nu au mai participat la negocierile finale ale tratatului de pace de la Brest-Litovsk. Încă de la finele lui februarie s-au dus la București pentru a participa la negocierile de pace cu guvernul român.

Armata română încheiase simultan cu cea rusă un armistițiu cu Înaltul Comandament al celor patru puteri aliante (Puterile Centrale) la începutul lui decembrie 1917. Dar curând s-a ajuns la ciocniri și ostilitate între trupele române de parte cărora se afla și comandantul rus al frontului românesc, generalul Șcerbaciiov, și unitățile rusești bolșevizate care voiau să se întoarcă în patrie. Din acest motiv guvernul bolșevic a trimis guvernului român acea notă concepută în termeni duri și chiar l-a arestat pentru scurtă vreme pe ministrul plenipotențiar român de la Petersburg [corect: Petrograd] și la ultimatumul care la sfârșitul lui ianuarie a dus la ruperea relațiilor diplomatice dintre Rusia Sovietică și România. Generalul Șcerbaciiov a fost declarat „dușman al poporului” și pus în afara legii²⁴.

Atitudinea guvernului român și a armatei române față de Germania și aliații ei era greu de prevăzut la vremea aceea. Un timp s-a crezut că armata română îngrămădită în Moldova între armatele celor patru aliați și Rusia ar fi dispusă să reia lupta. În acest sens lucra mai ales Regina României sprijinită de generalul Șcerbaciiov și de misiunile militare ale puterilor Antantei. Împotriva acestei politici s-a conturat un curent puternic chiar în România. O grupare de politicieni români de vază, din care făcea parte bătrânul P.P. Carp și cel care fusese multă vreme ministrul plenipotențiar al României la Berlin, Al. Beldiman²⁵, a condamnat mereu demersul intrării României în război împotriva Germaniei și acum făceau opoziție împotriva Casei Regale românești a cărei politică trădătoare adusese atâta nenorocire asupra țării. Această grupare a intrat în legătură cu guvernul german ca să se asigure dacă Germania ar fi dispusă - în cazul în care un nou guvern român ar proclama decăderea Regelui și a dinastiei sale din toate prerogativele - să acorde României o pace suportabilă.

Planurile orientate în această direcție au fost totuși anihilate prin demersurile politicii austro-ungare. Din câte știu eu, împăratul Carol I²⁶ fără să întrebe la Berlin sau măcar să dea știre acolo, l-a trimis pe fostul atașat militar de la București, colonelul Randa în misiune secretă la regele României și l-a asigurat de disponibilitatea sa de a susține o pace onorabilă²⁷.

În discursul său din 11 decembrie 1918, contele Czernin a încercat să justifice acest demers greu de imaginat de altfel:

Posibilitatea de a ajunge la tratative de pace cu România a fost luată în calcul atunci când au început negocierile cu delegația rusească de pace de la Brest - Litovsk. Ca să împiedicăm alăturarea României la aceste tratative, partea germană a transmis

²⁴ Vezi textul notei guvernului sovietic de la 13/26 ianuarie 1918 în care se anunță ruperea relațiilor diplomatice cu România și al cărei ultim punct se referă la scoaterea în afara legii a generalului Șcerbaciiov în *Relațiile româno sovietice. Documente*, vol. I 1917 - 1934, Editura Enciclopedică, București, 1999, doc. 9, pp. 15 - 17.

²⁵ Alexandru Beldiman (1855 - 1924) ministrul plenipotențiar al României la Berlin (14 martie 1896 - 28 august 1916).

²⁶ Carol I de Habsburg (1887 - 1922) a fost urmașul la tron al împăratului Franz Joseph (21 noiembrie 1916 - 11 noiembrie 1918).

²⁷ Mai precis de dorința sa ca Ferdinand să rămână pe tronul României dacă acceptă ca țara sa să încheie pace separată cu Puterile Centrale.

guvernului român că nu vrea să trateze nimic cu regele de acum al României și nici cu guvernul său. Acest demers nu urmărea însă decât scopul de a ajunge la tratative separate cu România, pentru că Germania se temea că o includere a României în negocierile de la Brest - Litovsk ar putea periclita șansele păcii. Pe urmă se părea că intenția României de a continua războiul va prevala. Din acest motiv la fine lunii ianuarie Austro - Ungaria a luat inițiativa [păstrării regelui Ferdinand și a dinastiei sale] pentru a permite să se înceapă negocieri de pace cu România.

Această prezentare n-are nicio legătură cu realitatea fie și numai dacă ne gândim la ruperea relațiilor diplomatice și amenințările cu războiul care făceau ca relațiile dintre Rusia Sovietică și România oficială să fie tot mai tensionate, așa că o colaborare a celor două țări la negocierile de la Brest Litovsk, pe care ar fi vrut chipurile să o împiedice guvernul german, nu avea niciun temei real. Chestiunea dinastiei românești și a guvernului român a fost pus de guvernul german numai din punct de vedere obiectiv adică ar fi fost posibilă o înțelegere sinceră și o pace durabilă cu România în care domnea o dinastie compromisă plus guvernul trădător, absolut ostil Germaniei, patronat de Brătianu și Take Ionescu. Politica austro - ungară nu avea nevoie cu atât mai puțin să blocheze intențiile celei germane, cu atât mai mult cu cât contele Czernin știa că *Oberste Heeresleitung* - OHL stăruia pentru încheierea rapidă a păcii cu România în condițiile plănuităi ofensive pe frontul de vest. Adevăratele motive ale „inițiativei” austro-ungare în favoarea regelui Ferdinand s-ar putea afla în anumite considerații de natură dinastică; se vorbea pe atunci de temerea că detronarea regelui României va avea drept consecință o și mai mare contestare a principiului monarhic și nu va rămâne fără urmări asupra situației dinastiilor Puterilor Centrale. Apoi se poate să fi jucat un rol și vechea invidie a Austro - Ungariei asupra poziției germanilor în România, care s-ar fi consolidat printr-un nou guvern, categoric filogerman, și prin instaurarea unei noi dinastii devotată Germaniei.

Oricum ar fi stat lucrurile - după ce împăratul Austriei și politica austro - ungară s-au declarat pentru menținerea dinastiei românești și partea germană a renunțat la condiția abdicării regelui - spre marea dezamăgire și supărarea politicianilor români filogermani care se angajaseră plenar împotriva dinastiei din țara lor. Un teren prielnic unor ample negocieri s-a creat abia după demisia cabinetului Brătianu la 10 februarie și înlocuirea lui cu un nou guvern prezidat de generalul Averescu și mai ales după ce mai târziu locul lui Averescu a fost luat de guvernul conservator favorabil Puterilor Centrale condus de Marghiloman, negocierile au avansat rapid.

Negocierile au fost însă de la bun început extrem de dificile deoarece interesele germane, austro - ungare și turcești se întretaiau în fel și chip și existau multiple antagonisme.

Germania nu avea interese teritoriale, în schimb pentru noi era important ca pentru eventualitatea unei prelungiri a războiului cu puterile occidentale și America ca și pentru eventualitatea unui „război economic după război” să ne asigurăm pe cât posibil importul de cereale și furaje plus petrol din România. În plus trebuia să ținem cont de legăturile noastre comerciale cu Levantul care treceau prin România, atât de cele feroviare cât și de cele pe Dunăre. Problema căii ferate de la Cernavodă la Constanța și a conductei petroliere paralele cu această cale ferată, la fel ca și problema portului Constanța erau extrem de importante în privința aceasta extrem de importante

atât pentru Germania cât și pentru Austro - Ungaria. Căci dacă Dobrogea ar fi revenit bulgarilor așa cum doreau aceștia, atunci ei ar fi controlat toate căile ferate ale Puterilor Centrale spre Marea Neagră, iar România ar fi fost lipsită de propria ei legătură feroviară cu această mare. Din acest motiv trebuiau încheiate convenții speciale pentru asigurarea intereselor legate de căile de comunicație ale Puterilor Centrale și României.

Austro - Ungaria era la fel ca și noi interesată de căile de comunicație românești și de asigurarea importurilor de cereale din România. În problema petrolului poziția dublei monarhii se deosebea de a noastră în măsura în care Austro - Ungaria dispunea de propriile ei mari rezerve de petrol în Galiția, care intrau în concurență cu cele din România, iar capitalul austro - ungar nu fusese până acum interesat de industria petroliferă românească în care fuseseră investite mari capitaluri germane. Numai că guvernul austro - ungar căuta să se folosească de aceste tratative de pace ca să-și asigure și el o influență preferențială în extracție și valorificarea petrolului românesc. Dorințele și interesele austro - ungare intrau în divergență cu cele germane în anumite puncte deloc lipsite de importanță. În plus politicienii austro-ungari, cărora Germania nu le putea niciodată predica suficient de mult moderația, s-au prezentat cu o serie de considerabile pretenții teritoriale. Guvernul și parlamentul ungar, plus opinia publică ungară, pretindeau, chipurile din considerente strategice, rectificări majore de frontieră prin care un număr de orașe precum Turnu - Severin, Sinaia și Ocna, plus prețioasele zone petrolifere din Moldova urmau să revină Ungariei. Contele Czernin s-a opus ce-i drept acestor pretenții excesive, dar în urma puternicelor presiuni maghiare s-a văzut silit să prezinte și să susțină aceste pretenții. Abia după ce conducerea guvernului a fost preluată de Marghiloman, care anterior dăduse contelui Czernin promisiuni ferme privind politica sa față de monarhia dunăreană, Czernin a renunțat la o mare parte din pretențiile de natură teritorială în schimbul celorlalte concesi care erau la fel de ample. De dragul acestor concesi, contele Czernin a asigurat guvernul român de susținerea diplomatică a pretențiilor sale asupra Basarabiei.

Pretențiile Bulgariei vizau anexarea întregii Dobroge. Înainte de intrarea Bulgariei în război împotriva României, Puterile Centrale îi promisese retrocedarea părții de sud a Dobrogei ce-i fusese luată de România în urma celui de-al doilea război balcanic, plus o rectificare de frontieră. Germania și Austro - Ungaria erau acum dispuse să sprijine alipirea întregii Dobroge la Bulgaria. Guvernul german puneă totuși condiția unui acord reciproc avantajos privind calea ferată Cernavoda-Constanța și portul Constanța, precum și respectarea și asigurarea intereselor economice germane din Bulgaria pe seama teritoriilor ce urmau să-i revină de la Serbia.

Din cauza pretențiilor Bulgariei asupra Dobrogei au apărut dificultăți cu Turcia. În cursul campaniei [din 1916] aceasta mobilizase un număr considerabil de trupe care participaseră la cucerirea Dobrogei. Bazat pe acest aspect, guvernul turc a cerut ca în cazul în care Dobrogea va fi cedată Bulgariei, aceasta din urmă să-i retrocedeze nu numai teritoriile pe care în anul 1915 turcii trebuiseră să le cedeze Bulgariei ca preț pentru intrarea celei din urmă în război, ci și o parte din districtele pe care le pierduse în favoarea Bulgariei în cursul războaielor balcanice. În ceea ce o privește, Bulgaria se opunea din răspuțeri acestor pretenții turcești.

În aceste condiții situația prezenta un potențial exploziv imens încât în perspectiva continuării războiului cu coaliția dușmanilor noștri, care și după ieșirea

Rusiei și a României reprezenta o forță copleșitoare, eu am considerat că rezolvarea rapidă și favorabilă a chestiunii românești era o necesitate imperioasă. La aceste considerații se adăuga faptul că *Oberste Heeresleitung* avea neapărată nevoie de trupele ei din România pentru plănuita ofensivă pe frontul de vest și insista și ea pentru încheierea cât mai rapidă a păcii cu România; în fine, avantajele vizate de Germania și Austro - Ungaria în problema aprovizionării populației după încheierea păcii cu Ucraina doar atunci puteau fi folosite la maximum, când prin încheierea păcii cu România aveau să devină libere drumurile care treceau prin Moldova spre cele mai importante regiuni agrare ucrainene.

În plus, consideram că se impune să organizăm pacea de așa natură încât pentru viitor să fie posibilă din nou o bună relație între România și Germania. Din momentul în care pacea ar fi fost încheiată, în lipsa unor granițe comune cu România, nu mai aveam nicio posibilitate să mai acționăm cu mijloace militare asupra ei și din acest motiv țineam mai mult decât Austro - Ungaria să ne asigurăm interesele primordiale economice și politice în această țară, dar prin stabilirea unor relații de așa natură încât și România să aibă de câștigat.

Îmi dădeam seama însă că aceste puncte de vedere intrau în contradicție cu o bună parte din pretențiile puse pentru încheierea păcii cu România. Mai cu seamă precizările care urmau să intre în tratat referitoare la chestiunea petrolului și ce a căilor ferate elaborate parțial de către Ministerul de Externe și parțial de către OHL depășeau cu mult obiectivele propuse. Proiectul elaborat de departamentul comercial al Ministerului de Externe cerea nici mai mult nici mai puțin decât ca toată exploatarea și valorificarea petrolului să treacă în stăpânirea *Reich*-ului german. În plus, România trebuia să concesioneze toate căile ei ferate unei societăți controlate de Germania. Modul în care OHL aborda chestiunea delicată a căii ferate Cernavodă - Constanța și a portului Constanța dorind să reglementeze clar cui va aparține și calea ferată și portul plus o fâșie de teren de o parte și de alta a liniei ferate, urma să ne aducă într-un aprig conflict cu Bulgaria și chiar dacă pentru un moment am impus această pretenție, rezultatul a fost o tensionare a relațiilor noastre cu acest stat balcanic.

După ce mi-am făcut o idee despre dorințele fiecărui departament al nostru privind pacea cu România, l-am determinat pe cancelar²⁸ să-i convoace la o discuție împreună pe șefii acestor departamente în care să stabilim linia ce trebuia urmată în vederea încheierii păcii cu România. În cadrul acestei discuții am declarat că având în vedere misiunea ce mi se încredințase, aceea de a elabora o sinteză unitară a lucrărilor pregătitoare, partea economică nu se poate realiza dacă dl cancelar nu ne oferă o directivă clară. În ceea ce privește ținând cont de motivele mai sus explicate, eu m-am pronunțat pentru o înțelegere fără probleme [cu România] evitând orice durități inutile.

Cancelarul s-a alăturat punctului meu de vedere. În consecință s-a renunțat la intenția de a-i lua României resursele subsolului și căile ferate, iar calea ferată Cernavodă - Constanța și portul Constanța să nu fie asigurată prin anexiune teritorială. S-a convenit ca interesele noastre vitale legate de petrol să fie asigurate printr-un monopol comercial asupra petrolului la care guvernul român să ne acorde o influență și

²⁸ Georg von Hertling (1843 - 1919), om politic german, cancelar al *Reich*-ului (1 noiembrie 1917 - 30 septembrie 1918).

o participare majoritară; în privința căilor ferate să fie încheiate doar acorduri legate de tarife etc. În fine, portul Constanța să fie declarat port liber, iar administrarea portului și administrarea căii ferate Cernavoda - Constanța să fie încredințată unei societăți care să susțină interesele Puterilor Centrale.

Numai că reprezentanții desemnați pentru negocierile cu România au plecat la București înainte ca noile linii directoare să fi fost pe deplin precizate. Acest lucru era valabil mai cu seamă în ceea ce privea reglementarea spinoasei chestiuni a petrolului. Deoarece și reprezentanții germani din industria românească a petrolului au plecat la București, s-a convenit ca elaborarea și fixarea definitivă a propunerilor noastre privind petrolul să fie făcută prin menținerea legăturii permanente cu cei care reprezentau interesele germane și cu specialiștii din acest domeniu. Din păcate această legătură nu a funcționat sau în orice caz nu a funcționat în măsura în care o cereau obiectivele noastre. Propria mea influență asupra celor ce se petreceau la București a fost redusă, așa cum fusese și la Brest - Litovsk. În cursul tratativelor de la București m-am văzut silit să-i declar răspicat cancelarului că activitatea mea în cadrul misiunii ce îmi fusese încredințată a fost în mare parte lipsită de efect din cauza rapoartelor insuficiente primite referitoare la evoluția tratativelor și a faptului că cei de la Berlin nu iau în seamă cele ce am convenit și în aceste condiții trebuie să refuz să-mi asum vreo răspundere pentru rezultatul acestor negocieri.

Tratativele de la București au fost prejudiciate prin aceeași greșeală care s-a făcut și la începutul negocierilor cu Rusia: și aici s-a neglijat ca înainte de începerea negocierilor cu România să se ajungă la o unitate de vederi cu toți aliații noștri. Rezultatul a fost că tratativele de București au fost periclitate din cauza conflictelor de interese dintre aliații noștri. Mai ales divergențele bulgaro-turce s-au acutizat într-un mod de-a dreptul periculos pentru însăși existența Cvadruplei Alianțe. Situația a fost și mai mult tensionată prin faptul că nici aici nu a existat o unitate de vederi între conducerea noastră politică și OHL. Aceasta din urmă a promovat o amplă susținere a cererilor turcești privind cedarea teritoriilor de frontieră bulgare pentru că Bulgaria urma să primească Dobrogea, în vreme ce Ministerul de Externe era convins că presiunea exercitată de OHL asupra Bulgariei va provoca înlăturarea cabinetului Radoslavov și înlocuirea lui cu un guvern ostil Germaniei, iar consecința va fi pericolul imediat ca Bulgaria să iasă din Cvadrupla Alianță. Acest pericol a fost și mai mult accentuat prin faptul că OHL a vrut să lege de cedarea Dobrogei către Bulgaria și alte condiții care au provocat o opoziție vehementă în Bulgaria. Pe de altă parte însă Bulgaria voia să se folosească de situație ca să se elibereze fie complet, fie în cea mai mare parte de obligația de a ne restitui împrumuturile considerabile primite de la noi. În această privință au apărut divergențe de păreri între Ministerul de Externe, Ministerul de Finanțe și OHL.

Situația se complicase și se tensionase așa de mult în Răsărit încât dl von Kühlmann s-a întors la Berlin²⁹ pentru a încerca să obțină o clarificare și a anunțat sosirea ministrului bulgar de Finanțe, Toncev³⁰, care fusese mandatat de către guvernul

²⁹ La 30 martie, aparent pentru sărbătorile de Paști.

³⁰ Dimităr Stoianov Toncev (1859 - 1937) om politic bulgar, ministru de Justiție, Finanțe și Externe în șase guvernări din perioada 1886 - 1918.

său ca la Berlin să intre în negocieri directe cu Guvernul *Reich*-ului pentru a ajunge la o înțelegere.

Spre surprinderea mea, cancelarul *Reich*-ului mi-a încredințat mie, în scris, la 30 martie, sâmbăta dinaintea Paștelui, la cererea secretarului de Stat von Kühlmann, conducerea negocierilor cu împăternicitul bulgar, a cărui sosire era așteptată pentru ziua următoare. M-am dus la cancelar și i-am declarat mai întâi că nu pot să-mi asum această misiune deoarece nu sunt decât parțial inițiat în problemele litigioase pe care le avem cu Bulgaria. Cancelarul a insistat și mi-a spus că nu am voie să-l refuz deoarece persoanele cu funcții cheie din guvernul bulgar care îmi erau cunoscute din tratativele anterioare au o încredere deosebită în persoana mea și o mediere realizată prin intermediul meu nu va rămâne fără urmări asupra guvernului turc, care de asemenea are încredere în mine. În cele din urmă m-am arătat gata să preiau această misiune, dar cu condiția răspicat exprimată ca să mi se arate exact situația litigiilor noastre și înainte de începerea negocierilor cu dl Toncev să fie elaborată o directivă politică clară și o atitudine unitară a tuturor departamentelor noastre implicate în diferendele cu Bulgaria, inclusiv a OHL.

Examinarea situației mi-a arătat cât de mult se accentuaseră divergențele dintre cancelarul *Reich*-ului și Ministerul de Externe pe de o parte și OHL pe de altă parte. Din nefericire, în duminica Paștelui cancelarului i-a fost foarte rău și din acest motiv a stat câteva zile în afara oricăror discuții; secretarul de Stat de la Externe plecase la o consfătuire cu împăratul în sudul Germaniei. Când spre finele săptămânii de după Paște a fost din nou posibilă o consfătuire cu cancelarul, am resimțit nevoia imperioasă ca înainte de inițierea oricăror tratative cu dl Toncev, care între timp sosise la Berlin, să stabilizez linia politică ce trebuia urmată printr-o discuție cu Hindenburg și Ludendorff, eventual să-l iau imediat și pe dl Toncev la Marele Cartier General. Din experiența mea, într-o asemenea situație, o discuție directă era singura cale spre a ajunge la un acord comun; cu telegrame scrise pe un ton mai mult sau mai puțin iritat nu am fi făcut altceva decât să continuăm să negociem în contradictoriu. Au fost de acord cu mine; dar nici cancelarul, care oricum voia să se ducă la Spa în cursul săptămânii viitoare, și nici dl von Kühlmann nu au arătat vreo disponibilitate ca să poarte discuțiile necesare cu OHL. Dl von Kühlmann a spus resemnat că dacă ar face o propunere, faptul în sine ar fi un motiv suficient pentru ca partea cealaltă să o respingă. În aceste condiții cancelarul a insistat ca eu să mă duc la Hindenburg și Ludendorff ca să încerc să ajungem la o unitate de vederi.

Această cerere mi-a arătat cât se poate de limpede situația imposibilă în care ajunsese conducerea noastră politică: în epoca cea mai grea din istoria noastră aveam un cancelar care nici măcar din punct de vedere fizic nu mai făcea față în niciun fel funcției sale, iar din punct de vedere psihic nu mai avea forța necesară pentru a accepta provocările ridicate de problemele dificile și pentru a se confrunța cu ele. Aveam un secretar de Stat la Externe care abandonase resemnat lupta menită să impună OHL politica pe care el o considera potrivită. Abordarea tactic abilă a partidelor reprezentate în *Reichstag*, în care contele Hertling continua să fie un maestru, și mereu repetatele declarații de adeziune ale lui Kühlmann pentru ideile proclamate de majoritatea din *Reichstag* au ascuns opiniei publice germane această situație imposibilă; eu însumi auzeam uneori cum în cercurile reprezentanților noștri se lăuda faptul că, din fericire,

sub contele Hertling neîntreruptele și supărătoarele fricțiuni dintre dl von Bethmann-Hollweg și liderii OHL încetaseră în cele din urmă și acum domnește o admirabilă armonie între cei trei factori politici majori: guvernul *Reich*-ului, *Reichstag*-ul și OHL! Această *armonie* nu exista decât la suprafață și chiar și așa prețul plătit era mult prea mare.

Părerea mea este că am ajuns cu Înaltul Comandament, cu Hindenburg și Ludendorff, la o unitate de vederi avantajoasă atât pentru Bulgaria cât și pentru Turcia. Numai că lipsa de unitate din politica noastră trezise speranțe atât turcilor cât și bulgarilor, speranțe pur și simplu ireconciliabile, iar în săptămânile acelea de tratative oscilante ambele țări ajunseseră să se cramponeze atât de mult de pretențiile lor încât orice încercare de conciliere se lovea de un refuz categoric al oricărui compromis. Ce-i drept, ministrul nostru plenipotențiar la Sofia³¹ a putut să raporteze că expunerea dlui Toncev asupra negocierilor purtate de el la Berlin a dus la o anumită detensionare a situației din Bulgaria; dar din cauza iritării opiniei publice bulgare, dl Radoslavov și guvernul său au refuzat în cele din urmă orice compromis în litigiul teritorial cu Turcia care ar fi fost de presupus prin încercarea noastră de mediere, în vreme ce de partea cealaltă rezistența turcească față de orice limitare a pretențiilor teritoriale s-a accentuat considerabil.

Prin continuarea tratatelor de la București³² secretarul nostru de Stat de la Externe nu a reușit să aplaneze aceste tensiuni. În felul acesta a trebuit să se ajungă la semnarea păcii de la București, la 7 mai 1918, fără ca diferendul dintre Bulgaria și Turcia să fi fost rezolvat. În consecință, dorința bulgarilor de a primi toată Dobrogea la tratatul de pace nu s-a putut realiza. Tratatul a dat Bulgarilor partea din sudul Dobrogei pierdută în favoarea României în urma celui de-al doilea război balcanic, plus o serioasă compensație teritorială înspre nord, așadar ceea ce Bulgaria era îndreptățită să pretindă în baza protocolului de la 6 septembrie 1915. Partea de nord a Dobrogei, cu linia Constanța - Cernavodă a fost trecută sub administrarea comună a celor patru puteri aliate, existând înțelegerea cu bulgarii ca imediat după aplanarea opoziției turcești și această parte să revină Bulgariei cu păstrarea anumitor asigurări ce fuseseră convenite pentru linia Constanța-Cernavoda.

Obiectiv vorbind, Bulgaria se putea mulțumi cu această soluție. Dar în cursul evoluției nefericite a tratatelor, pretenția cedării imediate a întregii Dobrogei pătrunseseră atât de adânc în spiritul bulgarilor ca o chestiune de onoare națională încât acum opinia publică bulgară a văzut în această soluție temporară doar un jalnic eșec. Deoarece în săptămânile care au urmat semnării tratatului de la București nu s-a obținut consimțământul Turciei pentru cedarea către Bulgaria a nordului Dobrogei și, în plus, nemulțumirile din Bulgaria au continuat să crească în condițiile unei grave penurii de alimente, guvernul Radoslavov s-a văzut silit să demisioneze. La mijlocul lui iunie 1918

³¹ Alfred, conte von Oberndorff (1870 - 1963), diplomat german, ministru plenipotențiar la Oslo (1912 - 1916) și la Sofia (14 martie 1916 - octombrie 1918). În calitate de împuternicit al guvernului Reich-ului pentru politica externă a fost unul dintre semnatarii armistițiului de la Compiègne de la 11 noiembrie 1918.

³² De fapt reluarea tratatelor de pace de la București a avut loc la 28 aprilie 1918, cf. mai sus.

Radoslavov a fost înlocuit cu liderul opoziției, Malinov³³, un lider politic cel puțin îndoielnic în ceea ce privea sentimentele sale pentru Germania.

În felul acesta negocierile de la București au avut drept consecință o zdruncinare dramatică a alianței și prieteniei noastre cu Bulgaria³⁴ care avea să fie fatală în deznodământul războiului.”

Delegația bulgară care a semnat armistițiul de la Salonic la 29 septembrie 1918: general maior Ivan Lukov, Andrei Liapcev și Simeon Radev, fostul ministru plenipotențiar de la București (septembrie 1913 - august 1916).

Ultimul alineat din memoriile lui Karl Helfferich vrea să spună că în ziua în care s-a anunțat capitularea Bulgariei, la 29 septembrie 1918, dar și străpungerea liniei fortificate *Siegfried* de către britanici, generalul Ludendorff a considerat că războiul este pierdut și a cerut conducerii politice de la Berlin să aducă la putere, ca expresie a voinței *Reichstag*-ului, un guvern ce includea și lideri socialiști (parlamentizarea guvernului) care să înceapă de urgență tratative de pace, ceea ce s-a și întâmplat prin venirea la puterea guvernului condus de prințul Max von Baden (1867 - 1929) la 3 octombrie. Acest guvern a cerut pace puterilor Antantei și a impus abdicarea împăratului Wilhelm al II-lea la 9 noiembrie pentru a se putea ajunge la semnarea armistițiului de la

³³ Aleksadăr Pavlov Malinov (1867 - 1938), om politic bulgar, cunoscut ca simpatizant al Rusiei, prim-ministru (29 ianuarie 1908 – 29 martie 1911 și 21 iunie - 28 noiembrie 1918, când a fost adus la putere pentru a negocia armistițiul cu Alianții care a fost semnat la Salonic la 29 septembrie).

³⁴ Vasil Radoslavov a arătat în finalul memoriilor sale (pp. 312 - 313) că la 25 septembrie 1918, la Berlin, ministrul plenipotențiar bulgar, Kolușev, alături de reprezentanții Germaniei, Austro-Ungariei și Turciei, au semnat un protocol prin care nordul Dobrogei trecea fără nicio altă rezervă la Bulgaria. Numai că în ziua de 29 septembrie, când Kolușev venise la Sofia ca să anunțe ministrului de Externe această reușită, reprezentanții Bulgariei semnau la Salonic, în fața reprezentanților Antantei, armistițiul care însemna de fapt capitularea armatei bulgare.

Compiègne la 11 noiembrie, în condițiile impuse Germaniei de către Antanta. În realitate războiul se conturase ca pierdut în ziua de 8 august 1918, „ziua cea mai neagră a armatei germane” așa cum o numește generalul Ludendorff în memoriile sale, apărute tot în 1919, sau mai precis de când se văzuse că Statele Unite pot să aducă sute mii de soldați pe frontul din Europa fără ca submarinele germane să poată scufunda vreuna din navele americane de transport de trupe. S-a confirmat atunci și de atunci încolo ceea ce amiralul Nelson scrisese într-un memoriu al său scris la 6 octombrie 1805, cu puțin timp înainte de celebra sa victorie de la Trafalgar: *Numbers can only annihilate*. (Doar numărul poate anihila).